

Bakonyi Zsuzsanna

**ÉRDEKSZÖVETSÉG ALISPÁN ÉS VÁROS
KÖZÖTT. GALÁNTAI ESTERHÁZY FERENC
LEVELEI NAGYSZOMBAT VÁROSÁNAK
(1578–1599)¹**

„*Ez el mwltth gywlesbennis en sok szott hallottam meltatlan hogÿ en kegelmeteketh ighen kewesre Limitaltam*”² – írja Esterházy Ferenc pozsonyi alispán Thomas Köblnek, Nagyszombat város bírójának 1597-ben.³ Ekkor, a tizenöt éves háború közepén égető fontosságú volt a katonaillesítés kérdése, s az országgyűlés egyre szigorúbb feltételekhez kötötte azt. Míg 1592-ben Nagyszombat városának öt jobbagyportánként kellett egy gyalogost kiállítania, addig négy év múlva, 1596-ban már kétportánként. Az országos és megyei gyűlések határozatainak megvalósítása és betartatása pedig az alispánok feladatai közé tartozott, előfordulhatott tehát részrehajlás egyes személyekkel vagy településekkel kapcsolatban. Vajon így történt-e Esterházy Ferenc és Nagyszombat város esetében is? És ha igen, milyen okok állhattak ennek hátterében?

A válaszok plasztikusan kirajzolódnak a pozsonyi alispán Nagyszombat város tanácsának címzett, eddig publikálatlan leveleiből. Ahhoz azonban, hogy a misszilisek értelmezési keretét felállíthassuk, elsőként az Esterházy

¹ A Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában történő kutatásaimat a Magyar Ösztöndíj Bizottság többszöri tanulmányútja tette lehetővé, amelyért ezúton is köszönetet mondok.

² A misszilisek (elküldött, valóságos levelek) betűhív átirásait a Középkori leveleink 1541-ig (szerk. Hegedűs Attila – Papp Lajos. [Régi magyar levéltár 1.] Budapest, Tankönyvkiadó, 1991.) című kiadvány bevezetőjében részletesen ismertetett átirási szabályzat szerint közlöm.

³ Štátny archív v Bratislave, pobočka Trnava (Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltára), Magistrát Mesta Trnavy (Nagyszombat szabad királyi város levéltára), Missiles 1500–1850. A továbbiakban: SAB PTr MMTTr Missiles. SAB PTr Missiles Nr. 4631. 1597. június 13. Galánta. Esterházy Ferenc – Thomas Köblnek Nagyszombat város bírójának.

család felemelkedésének egyik megalapozója, galántai Esterházy Ferenc életének rövid áttekintése szükséges.⁴ Szülei Pozsony megyei köznemesek, Esterházy (Szerházy)⁵ Benedek és galántai Bessenyei Ilona voltak, egy testvére született, István. Esterházy Ferenc 1532-ben, Kőszeg várának sikertelen török ostroma évében látta meg a napvilágot. Apja állattenyésztéssel foglalkozott, és részt vett a kor legnagyobb profitját szolgáltatató kereskedelmi ágazatában, a marhakereskedelemben.⁶ Egy kereskedőtársaságba tartozott többek közt Bessenyei Tamással, Borsi Tamással, Hegyi Ambrussal és Szentpáli Ferencsel.⁷ Fiát jó iskolákba járathatta, amiről egyes vélemények szerint Esterházy Ferenc kiváló íráskészsége tanúsodik.⁸ A neves iskolák látogatása feltételezhető ugyan Esterházy további karrierjéből, amely megfelelő képzés; gazdasági, jogi, és igazságszolgáltatási szaktudás híján nem alakulhatott volna így. A jelen tanulmányban vizsgált levelei közül azonban egyik sem sajátkezű írás, így azokat elemezve mindössze annyit állapíthatunk meg, hogy jól fogalmazó és aláírásai alapján írástudó ember volt. Ifjú korában feltehetőleg hosszabb ideig vármegyei szolgálatban állt, és jártasságot szerzett a gazdasági ügyek intézésében, valamint igazgatási és joggyakorlatra is szert tett.⁹ Más vélemények szerint életének ebben az időszakában birtokain gazdálkodott.¹⁰ Később a feljebbjutás lehetőségét az egyház szolgálatában találta meg. 1571-ben Verancsics Antal esztergomi érsek udvarnoká lett, az érseket utazásaikor kísérte,

⁴ Erre vonatkozó alapvető adatokkal a kései leszármazott, Eszterházy János által írt: *Az Eszterházy család és oldalágainak leírása valamint az ehhez kapcsolódó oklevéltár szolgál. Eszterházy János: Az Eszterházy család és oldalágainak leírása.* Budapest, Athenaeum Társaság Könyvnyomdája, 1901., Újabbán Berényi László vizsgálta az alispán vagyoni állapotát, és mutatta ki, hogy az alispáni tisztségre pályázóknak megfelelő iskolázottság mellett bizonyos anyagi követelményeknek is meg kellett felelniük, Esterházy Ferenc tehát nem lehetett egy telkes kurtanemes, ahogy az egyes tanulmányokban olvasható. (*Berényi László: Esterházy Ferenc alispán. Turul 73. (2000) 93–96.*) A magyar arisztokrácia karrierlehetőségeinek megrajzolása során pedig Pálffy Géza festett több tanulmányában részletes portrét Esterházy Ferenc társadalmi felemelkedéséről, tágabb kontextusba helyezve azt. *Pálffy Géza: Pozsony megyéből a Magyar Királyság élére. Karrierlehetőségek a magyar arisztokráciában a 16–17. század fordulóján (Az Esterházy, a Pálffy és az Illésházy család felemelkedése).* In: *Századok*, 143. (2009) 4. sz. 853–882., illetve *Pálffy Géza: Utak a Magyar Királyság élére. História*, 32. (2010) 3. sz. 28–32.

⁵ Nevét Ferenc írta először Szerházy helyett Esterházynak galántai előnévvel. (*Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal.* Pest, Ráth Mór, 1858. IV. 81.)

⁶ Forgalma nagyságának megállapítására vonatkozó adat, miszerint 1553-ban a már elhunyt Esterházy Benedek 300 forinttal tartozott a szenci harmincad hivatalnak lábbon hajtott szarvasmarhákért. *Eszterházy (1901) 79.*

⁷ *Berényi (2000) 96. 18. sz. jegyzet*

⁸ *Pálffy (2009) 867., Pálffy (2010) 30.*

⁹ *Pálffy (2009) 868.*

¹⁰ *Berényi (2000) 94.*

tanácskozásokban és követségeken vett részt egészen Verancsics 1573-ban bekövetkezett haláláig.¹¹

Társadalmi előretartását segítette kiváló nősülése; felesége Illésházy István későbbi nádor testvére, Illésházy Zsófia lett. Az apa családi feljegyzései szerint tizenhat gyermekük született összesen, ebből tizenhárom élte túl a kisgyermek-kort.¹² A gyermekek kiházasítása szintén a kapcsolatépítés, s így a társadalmi emelkedés kézenfekvő eszköze volt. A társadalmi ranglétrán legmagasabbra fia emelkedett, Esterházy Miklós, a későbbi nádor, a család fraknoi ágának megalapítója Dersffy Orsolyát, majd annak halála után Nyáry Krisztinát vette el. Esterházy Zsófia Révay Márton túróci alispán felesége lett, míg Esterházy Magdolna Kubinyi László¹³ kamarai tanácsoshoz ment nőül.¹⁴ Esterházy Ferenc 1579-től (1601-ig) töltötte be Pozsony vármegye alispáni tisztét, mivel ekkor elődje, Illésházy István kamarai tanácsossá lépett elő.¹⁵ Alispánágának kezdetén a megye főispáni tisztségét Salm Miklós (Niklas Graf zu Salm und Neuburg) töltötte be (1574–1580), majd az egy évvel későbbi halála után 1580–1600 között az Esterházy Ferencnél húsz évvel fiatalabb, szintén rokon Erdődi Pálffy Miklós.¹⁶

Az ország törvényei szerint a főispánt a király nevezte ki, míg az alispánt a vármegye választotta.¹⁷ Alispánná megyebeli, előkelőbb nemest kellett választani a vármegye nemeseinek beleegyezésével. Ez utóbbi kitétel azonban többnyire csak formalitás maradt, mivel a beleegyezés megszerzéséhez rendszerint elegendő hatalom összpontosult a főispán kezében, hogy jelöltjét elfogadtassa a

¹¹ Esterházy (1901) 80. Újabbán *Gál-Mlakár Zsófia*: Adatok Verancsics Antal udvarának történetéhez. Fons (Forráskutatás és Történeti Segéd tudományok) 14. (2007) 2. sz. 289–294.

¹² Esterházy okl. (1901) p. 178–179.

¹³ Esterházy Ferenc magyar nyelvű misszilisei között található Kubinyi László, „szerelmes fia” temetésére hívó levele is, amely a városi tanács tagjait invitálja Galántára. Az irat bizonyítéka a város és az alispán a hivatalos kereteken túl mutató, személyes és szoros kapcsolatának. Nr. 4749.

¹⁴ Nagy Iván IV. 82.

¹⁵ *Gecsényi Lajos*: A döntést előkészítő hivatalnoki elit összetételéről (A magyar kamara vezetői és magyar tanácsosai a 16. században) In: *Uő: Gazdaság, társadalom, igazgatás. Tanulmányok a kora újkor történetéből*. Győr, 2008. p. 484.

¹⁶ Esterházy Ferenc fia, Miklós felesége, Dersffy Orsolya nagynénje volt Dersffy Zsófia, Pálffy Péter felesége, Pálffy Miklós anyja. Nagy Iván III. p. 286.

¹⁷ Az alispán megválasztására vonatkozó törvények közül elsőként az 1486:60. tc. annyit mondott ki, hogy az alispán megyebeli és nem idegen, jeles férfi legyen. Az 1492:80. tc. már azt is hozzáteszi, hogy az alispánokat az előkelőbb nemesek közül válasszák. Az 1504:2. tc. pedig az alispán választásánál a vármegye nemeseinek beleegyezését és akaratát hangsúlyozza. Végül az 1548:70. tc. megismétli az előző rendelkezést, sejtetve, hogy addig ennek a beleegyezésnek nem sikerült érvényt szerezni. A kérdést végül az 1723:60. tc. rendezte: eszerint az alispánt a főispán négy jelöltje közül a vármegyei közgyűlés választotta. *Corpus Juris Hungarici*. Magyar Törvénytár. 1000–1526, 1526–1608. Budapest, Franklin Társulat, 1899.

vármegyével.¹⁸ Salm Miklós és Esterházy Ferenc rövid munkakapcsolatáról nem rendelkezünk adattal, feltételezhető, hogy Verancsics Antal kapcsolatrendszerének, vagy az Illésházy rokonságnak köszönhető az alispán megválasztása. Pálffy Miklóssal azonban két évtizeden keresztül¹⁹ dolgozott összhangban a vármegye érdekében Esterházy Ferenc. Az ilyen hosszú alispánság a korban ritkaságszámba ment, és a vármegye vezetője és beosztottja közti bensőséges viszony és harmónikus együttműködés jele volt.²⁰

A vármegye ügyeinek intézésén túl a pozsonyi alispán az országos politikából is részt vállalt. Így például az 1588. évi pozsonyi országgyűlésen annak a bizottságnak volt a tagja, amelynek feladata a Duna, Liptó megye és a bányavárosok közti területen fekvő várak és végházak ellenőrzése és felújítására tett javaslatnak elkészítése volt.²¹ 1592-ben pedig a pozsonyi alispán a török támadás hírére összegyűlt seregeken tartott szemlét Sellyén. A Nagyszombat város tanácsának írt mustrára való felhívást őrző levél pontosan meghatározta, milyen haderőt kellett kiállítani a városnak. A nagymagyari gyűlés határozata szerint öt portánként egy gyalogost, öt címeres nemes szintén egy gyalogost, a város húsz gyalogos katonát volt köteles Galántára küldeni, ahonnan az alispán továbbította a haderőt a szükséges helyszínekre. Nagyszombatnak ezen felül egy dobost és zászlóst kellett kiállítania a hadinéppel együtt.²² 1596-ban Esterházy Ferenc maga is részt vett a mezőkeresztesi csatában, ahol egyetlen testvére és egyik fia is elesett.²³

¹⁸ *Holub József*: A főispán és alispán viszonyának jogi természete. Budapest, Franklin Nyomda, 1917. 38.

¹⁹ Esterházy Ferenc pozsonyi alispánsága (1579–1601) majdnem minden évből igazolható. *Pálffy* (2009) 868.

²⁰ *Pálffy* (2009) 868.

²¹ *Esterházy* (1901) 82.

²² „Ernestus herczeg (Ernö főherceg, I. Miksa fia) wrwnk | ö felsege poronczol es azonkeppen orzag | kapýtannya wramys (Zrínyi György) hogy fel Tamaggýwnk= | es capýtan wram melle mennýönk, az el | mwlt nagy magyarý (Nagymagyar) gyölesbe walo wege= | zes zerýnt, azt penýg .k.tek ertý az wegezest | öt portarol egý gýalogot cýmeres nemes | ember öt eggýet es az warastol .20. gýalo= | got aztýs lrtá wala orzag kapýtannya | wram hogy ez honak 17 napýan mwstral= | lýam meg az warmegýet sellýen es wgýs | hýrdettetem býro wraým által de ez | Eýel Jöwe Ismeg lewele kapýtan wram= | nak hogy felette Igen gonoz hýreý wannak | es mennel hamareb lehetne mýndýarast | köldenek be walamý nepet wýwarba (Érsekújvár) | mýg az Többý el erkeznek .k.teket azert kerem es Intemýs mýnt býzot | wraýmot es atýamfýaýt hogy .k.tek | kezeýcze el hamar mýndýarast az .k.tek | nepet az cimeres nemes wraýmmal eggýe | tembe es boczassa Ide galantara ököfön en innen oda bochatom | ököf Töb fele azonkeppen ol Irok hogy | el boczassanak, az portaktol .k.teknek | boczatný kelý .12. es annaköl .20. az | cimeres nemes wraýme Immar walame= | ný lezen azt Irwa kýwannam ký boczat, | azonnýs kerem .k.teket hogy .k.tek | aggýon zazlot welek es egý dobost | mennýenek wgý be, ha mýt .k.tek | czelekezýk hazank es feýönk oltalmaert | lezen” Nr. 4415.

²³ *Esterházy* (1901) 83.

A társadalmi felemelkedés megalapozását jelentő biztos gazdasági háttér megteremtése érdekében a kereskedelemben való részvételen túl Esterházy Ferenc birtokait jelentősen gyarapította. Felesége révén a Bessenyei család galántai és gányi birtokrészeit örökölte, valamint egyetlen testvére halála után az Esterházy család addig megszerzett területeit is.²⁴ Házassága révén jutott hozzá a Csallóközben fekvő Illésháza birtok egy részéhez, amely felesége hozománya volt.²⁵ Az 1600. évi Pozsony megyei portális conscriptio galántai összeírásában már tizenkét portával (negyvennyolc jobbágytelek) szerepelt,²⁶ halálakor (1604-ben) tulajdonában volt ezen kívül a galántai kastély, valamint birtokrészek Gányon, Illésházán, Kossuton, Báhonyban, Csenkén és Sziládon; Magyarbélen pedig szőlői voltak. Jövedelmeit a jelentős hasznot hajtó bor- és gabonatedek bérletével is növelte, amelyeket az esztergomi érsekségtől kapott.²⁷ Ezek mellett több alkalommal volt vármegyei adószedő (dicator).²⁸ Nem hagyott fel az apai örökséggel, a marhakereskedelemben való részvétellel sem. Míg atyja, Esterházy Benedek a Bessenyei rokonsággal formált szerényebb tőkeerejű kereskedelmi társaságot, addig fia, Ferenc már a jóval tőkeerősebb Illésházy rokonokkal. Szarvasmarhán kívül birkákkal kereskedett és részt vett a Lengyelország felé irányuló borexportban is.²⁹ Az így megszerzett vagyon a család megélhetését biztosította ugyan, de nem számított kiemelkedőnek a mágnás Pálffy és Illésházy rokonok jövedelméhez képest.³⁰ Az alispán minden gyermeke nem részesülhetett jelentős atyai örökségben, így saját maguknak kellett gondoskodniuk további társadalmi emelkedésükről.

Esterházy Ferenc személyiségéről az eddig feltárt adatokból azt tudhatjuk, hogy határozott fellépésű, heves vérmérsékletű és jó szervezőképességgel megáldott ember volt. Fia, Dániel feljegyzése szerint eszes, tanácsos főember.³¹ Esterházy János a nép védelmezőjének írja le: „Nagyobb birtokosokkal szemben is, a népnek igazságos követeléseit és jogait erélyesen tudta megvédeni.”³² Ezt az állítást támasztja alá több közbenjáró levele, amelyekben arra kéri Nagyszombat város tanácsát, hogy a hozzá forduló emberek legkülönbözőbb ügyeit segítse. Egyszer egy Egerben szolgált és Nagyszombatban fogva tartott katona szaba-

²⁴ Zerháza és Cegléd (Pozsony megye) maradt a kezén, mivel 1498-ban Esterházy Benedek apját, Zerházi Mártont hűtlenség miatt fő- és jószágvesztésre ítélték, és kiskorú gyermekei számára ennyit hagyott meg az uralkodói kegy. Berényi (2000) 93.

²⁵ Berényi (2000) 94.

²⁶ Esterházy oklt. (1901) 256.

²⁷ Esterházy (1901) 82.

²⁸ Esterházy oklt. (1901) 256.

²⁹ Berényi (2000) 94.

³⁰ Pálffy (2009) 871.

³¹ Esterházy (1901) 83.

³² Uo. 82.

don bocsájtását sürgeti,³³ máskor árvák letétbe helyezett pénzének kiadását kéri,³⁴ vagy lefoglalt szarvasmarha visszaszolgáltatását intézi,³⁵ de egy örökösödési ügyben is felveszi a kapcsolatot a városi tanáccsal és a jegyzővel.³⁶ Mindemellett azonban nemcsak a nép követeléseit és jogait védte, hanem remekül érvényesítette saját akaratát, lépett fel saját érdekeinek védelmében is. Heves természetével kapcsolatban egy 1579-ben történt hatalmaskodásáról maradt fenn irat, amikor fegyveresen heghetei Hegyi Pál Pozsony megyei Heghete nevű birtokára rontott, őt magát megveréssel fenyegette, feleségét pedig szidalmazta. Az ügy Báthory Miklós országbíró elé is került, később azonban rendeződött.³⁷

A 16. század második felében Nagyszombat város életében meghatározó szerepet játszott a katolikus egyház és a protestantizmus híveinek vetélkedése. Az egyik oldalon Oláh Miklós esztergomi érsek, majd Telegdy Miklós plébános, későbbi érseki helytartó igyekezett a várost az elveszett Esztergom után a katolicizmus védőbástyájává kiépíteni, míg a másik oldalon protestáns prédikátorok (a legismertebbek: Huszár Gál és fia, Huszár Dávid, valamint Sibolti Demeter) sokszor a városi tanács támogatásával terjesztették tanaikat, amelyek a német, magyar és szláv lakosság körében egyaránt népszerűek voltak. Esterházy Ferenc kezdetben nyilván a katolikus egyház hívei közé tartozott, s így lehetett Verancsics Antal udvarnoka. Ám az érsek halála után a hitújítókhoz csatlakozott, és Bornemisza Péter protestáns prédikátor támogatója lett.³⁸ Egy családi legenda szerint fiát, Esterházy Miklóst is azért tagadta ki, mert katolikus hitre tért.³⁹ A legenda hitelessége és az alispán szüklátókörűsége ellen szólnak azonban Esterházy Ferenc családi kapcsolatai, mivel nemcsak munkakapcsolatban, de egyaránt bensőséges viszonyban volt a katolikus pozsonyi főispán Pálffy Miklóssal és az evangélikus királyi udvarmester Illésházy Istvánnal is.⁴⁰

E vázlatosan ismertetett portréba illeszthetők az alispán Nagyszombat város tanácsának írt levelei. Elsősorban mindennapi életéhez, személyiségének jobb megismeréséhez szolgáltatnak információt, de tükröt tartanak az országos jelentőségű eseményeknek is. Kirajzolódik belőlük továbbá a város és az alispán közti két évtizedes gyümölcsöző kapcsolat, amelynek fenntartása mindkét fél érdekében állt.

³³ Nr. 4380.

³⁴ Nr. 4405.

³⁵ Nr. 3934.

³⁶ Nr. 3620.

³⁷ *Eszterházy* (1901) 81.

³⁸ *Eszterházy* (1901) 83.

³⁹ *Péter Katalin*: Esterházy Miklós. Budapest, Gondolat, 1985. 32.

⁴⁰ *Pálffy* (2009) 871.

Az irategyüttes Esterházy Ferenc aláírással 1578–1599 között keletkezett harminckét misszilizt tartalmaz.⁴¹ A leveleket a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltára (Štátny archív v Bratislave, pobočka Trnava) őrzi.⁴² A

⁴¹ A misszilisek levéltári jelzete: SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3620. 1578. szeptember 9., Nagymagyar. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának. Első levele még nem Esterházy Ferenc pozsonyi alispánsága alatt keletkezett, de témájában hasonló a többihez, egy jobbágya hagyatékgyűjével kapcsolatos. SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3703. 1581. május 4., Báhony. Esterházy Ferenc – Olasz Máténak Nagyszombat város bírójának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3704. 1581. május 5., Báhony. Esterházy Ferenc – Nagy Mártonnak, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3902. 1584. július 13., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3934. 1584. október 4., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3935. 1584. október 4., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3937. 1584. október 6., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3949. 1584. október 30., Báhony. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3955. 1584. november 5., Galánta. Esterházy Ferenc – Kádas Fülöpnek Nagyszombat város bírójának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3967. 1584. december 3., Báhony. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város bírójának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3975. 1584., Galánta. Esterházy Ferenc – Kádas Fülöpnek Nagyszombat város bírójának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4153. 1587., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4154. 1587., Csukárpaka. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4208. 1588. április 13., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4306. 1592. május 4., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagy Mártonnak vagy Latkovszky Mátyásnak, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4329. 1592. június 7, Galánta. Esterházy Ferenc – Nagy Mártonnak, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4380. 1592. szeptember 17., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4405. 1592. december 16., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4412. 1592., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4413. 1592., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4414. 1592., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4415. 1592., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4554. 1595. szeptember 23., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4589. 1596. december 7., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4622. 1597. április 30., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4631. 1597. június 13., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4656. 1597. augusztus 18., Galánta. Esterházy Ferenc – Patikárius Tamásnak Nagyszombat város bírójának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4693. 1597., Galánta. Esterházy Ferenc – Köbl Tamásnak Nagyszombat város bírójának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4737. 1598. szeptember 12., Galánta. Esterházy Ferenc – Hrakoviczki Györgynek Nagyszombat város bírójának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4739. 1598. szeptember 17., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4749. 1599. január 1., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 4780. 15... november 12., Galánta. Esterházy Ferenc – Slegel Mátyásnak Nagyszombat város bírójának. A misszilisek hivatkozási alapja a mutatóban (Anna Dunajská, Roman Macura: Missiles 1500–1619. Inventár, Trnava, 2001.) megadott számuk. (Nr.)

⁴² A levéltárban egyedülálló 16. századi misszilis gyűjtemény található, mintegy ötezer darab latin, német, magyar és szláv nyelvű levéllel. Az iratok túlnyomó többségét Nagyszombat város

leveleket valószínűleg diktálta a levélíró, s bár hét darabon szerepel a „*manu propria*” kifejezés, az íráskép vizsgálata alapján megállapítható, hogy egyik levelet sem ő maga írta, csak saját kezűleg írta alá. A címzett huszonkilenc esetben Nagyszombat város bírása vagy tanácsa, három esetben pedig Nagy Márton,⁴³ akit az alispán komájának, illetve barátjának nevez. Mivel a neki címzett egyik misszilisen⁴⁴ szerepel, hogy ha nem lenne otthon, a város bírása vagy hadnagya nyissa ki a levelet, illetve ezek az iratok témájukban hasonlóak a többihez, ezeket is a városhoz írt levelek közé soroljuk.

Mind a harminckét levél magyar nyelvű. Esterházy Ferencnek Nagyszombat városához írt levele csak magyar nyelven maradt fenn, amely azért érdekes, mert a korszakban a városnak címzett misszilisek nagyjából fele magyar nyelvű, a többi latin, német vagy szláv. Mindez valószínűleg annak köszönhető, hogy a Mohács utáni gazdasági, társadalmi és városszerkezeti átalakulásnak megfelelően a 16. század második felében Nagyszombat lakosságában a magyarok aránya többségbe került a németekkel és szlávokkal szemben.⁴⁵ Így nagyobb számban élhettek a városban és környékén magyar íródeákok is. A város vezetői egyébként több nyelven tudtak, ezt bizonyítja egyes ügyek több nyelven való intézése,⁴⁶ így

bírásának vagy tanácsának címezték, gazdasági vagy jogi kérdéseket tárgyalnak, de akadnak köztük magánszemélynek írt személyes tárgyú levelek, tanúvallomások, meghívók és egyéb témájú levelek is. A Nagyszombat város tanácsa vagy bírása által írt válaszlevelek sokkal kisebb számban, mindössze egy doboznyi terjedelemben maradtak fenn. Ezek az iratok azonban jelenleg nem tanulmányozhatóak, mert sajnálatos módon az 1990-es években egy kölcsönadás folyamán elvesztek.

⁴³ A név gyakran szerepel a korszak irataiban, és nehéz különválasztani az egyes személyeket. Legismertebb közülük az 1567–1594 között pozsonyi állandó megbízottként működő (mintegy nyolcvan darab magyar nyelvű Pozsonyból küldött levelét őrzi a levéltár), Nagyszombatban háztulajdonos (az Alsó Nagy utcában [Platea Magna, Longa inferior] birtokolt ingatlant: *Bott'ánková, Mária*: K topografii mesta Trnavy v 16. storoči. In: Trnava, okres a mesto. Štúdie. Zostavil Jozef Šimončič. Bratislava. 1980. 88.) és pozsonyi országgyűlési követ (1567, 1569) Nagy Márton deák, aki Pozsonyi megbízatása előtt, 1558-ban a város gazdasági ügyeit intéző kamarási tisztséget töltötte be. A jelen esetben rendelkezésre álló töredékes adatokból azonban nem azonosítható megbízhatóan Nagy Márton személye.

⁴⁴ Nr. 3704.

⁴⁵ *Granasztói György*: A barokk győzelme Nagyszombatban. Tér és társadalom 1579–1711. Budapest, Akadémiai Kiadó. 2004. 21.

⁴⁶ Gyakran előfordult, hogy egy bizonyos nyelven beérkezett levélre egy másik nyelven válaszoltak. Például Monostori Szalay Orsolya, Kápolnay Ferenc özvegye magyarul írt levelében kért választ arra, hogy miért nem költözhet be előre kifizetett házába Nagyszombatba, míg a városi tanács szláv nyelvű misszilisében fejtette ki, hogy csak az költözhet a városba, aki aláveti magát a bíró és a városi tanács rendelkezéseinek. SAB PTr MMTr Missiles Nr. 1008. fol. 246–247. 1545. január 12., Bolondos. Monostori Szalay Orsolya, Kápolnay Ferenc özvegye – Nagyszombat város tanácsának. *Varsik, Branislav*: Slovenské Listy a Listiny z XV. A XVI. Storočia I. Bratislava, 1956. Nr. 192.

az íródeák nyelvtudása határozta meg a misszilisek nyelvét. Esterházy Ferenc például a bevezetőben idézett levelét is magyarul íratta 1597-ben a nyilvánvalóan német származású Thomas Köblnek, Nagyszombat város bírójának.

A Nagyszombat város által írt válaszlevelek sajnálatos módon nem maradtak fenn,⁴⁷ így nem alkothatunk képet ezen misszilisek stílusáról, hangvételéről és a tárgyalt ügyek minden részletéről. Szerencsére azonban Esterházy Ferenc leveleinek első részében gyakran történik utalás ezekre („az .k.tek lewelet meg Erttettem melybe Irya .k.tek...”), így egyes ügyek alakulását olykor akár hosszabban, több iraton át is követhetjük. Ezek az utalások az élénk levelezés, az élő kapcsolat bizonyítékai. Az alispán nemcsak kérte vagy informálta a várost, hanem Nagyszombat az Esterházy Ferencet érintő kérdésekben érdekében lépéseket is tett.⁴⁸ Az iratok időbeni eloszlása nem egyenletes, néha egy napon vagy egymást követő napokon keletkezett több levelet is ismerünk, máskor évekig egy sem maradt fenn. A misszilisek tárgya legtöbbször gyakorlati jellegű; kérés, segítségnyújtás, értesítés, meghívás, így feltételezhető a gyakori levélváltás, ami azt jelenti, hogy ennél lényegesen több irat keletkezhetett. A dátum sokszor pontatlan. Egy esetben az évszám hiányzik, nyolc alkalommal pedig az évszám után a ma csütörtökön / pénteken / szombaton kifejezés szerepel. Néhány levél tartalmából, a benne foglalt utalásokból leszűrhető az időhatár, amikor keletkezhetett, legtöbbször azonban nem.

Esterházy Ferenc missziliseiből hétköznapijainak apró részletei, valamint munkakörének különböző rétegei, közigazgatási és bírói tevékenysége rajzolódik ki. Birtokai és háztartása ügyeinek intézésén túl összehívta és elnökölte a vármegyei törvényszéket, igazságot szolgáltatott a szolgabírák és esküdtek segítségével. Közbenjárását kérve legtöbb esetben adósság vagy kezesség miatt keresték fel, de hagyaték vagy személyes kérések miatt is tollat ragadott (vagy inkább ragadtatott). A mindennapi ügyek mellett az országos politikai események közül a misszilisekben leggyakrabban a tizenöt éves háborúra való utalás jelenik meg. Ahogy kitört a háború, az addig tárgyalt hétköznapi ügyek nagyrészt eltűnnek a levelekből, helyt adva az egész országot érintő eseményeknek.

⁴⁷ A mindössze két doboznyi iratot a levéltár az 1990-es években kölcsön adta, és azóta sem kapta vissza.

⁴⁸ A városvezetés nem mindenkiel szemben volt ennyire együttműködő. A magyarok meghívására két évig (1576–1578) Nagyszombatban tevékenykedő Sibolti Demeter lutheránus prédikátor például számos levelére nem kapott választ, igaz, a városi tanácsot ostromló missziliseiben elmaradt négy száz forintos fizetésének rendezését sürgeti. SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3636. 1578. november 8., Szenc. Sibolti Demeter – Kádas Fülöpnek Nagyszombat város bírójának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3648. 1578. december 20., Szenc. Sibolti Demeter – Kádas Fülöpnek Nagyszombat város bírójának, SAB PTr MMTr Missiles Nr. 3666. 1579. február 3., Szenc. Sibolti Demeter – Nagyszombat város tanácsának.

A pozsonyi alispán levelei a természeti környezettel kapcsolatban is informatívak. Megtudhatjuk belőlük, hogy a Kisalföld északi részén, Nagyszombattól délkeletre elhelyezkedő Galánta, az Esterházy birtokok központja, fátlan, puszta hely volt a 16. század második felében. A középkorban még fával borított terület erdeit valószínűleg az építkezésekhez szükséges faanyag biztosítása miatt vágták ki. Esterházy Ferenc maga is szorgalmasan építkezett, a karókat, szarufákat és léceket a Kis-Kárpátokból, Ispácáról és Bélaháziól szerezte be, majd Nagyszombat város szekereivel szállíttatta birtokára.⁴⁹ A galántai kastély urának az új épületek felhúzásához és a régebbiek karbantartásához faanyagon kívül téglára is szüksége volt, s 1581-ben a város hatezer darabot ajándékozott alispánjának, aki még hatezer darabot vásárolt hozzá. A nagymennyiségű építőanyag szállításának megszervezése bonyolult feladat volt, Esterházy Ferenc nyomatékosan kérte, hogy üresen ne bocsássák vissza nagy nehézségek árán megszerzett szekereit.⁵⁰

A misszilisek a természeti környezettel kapcsolatban arról is tájékoztatnak, hogy 1592. június elején a Vág annyira megáradt Farkashidánál, hogy az emberek napokig nem tudtak eljutni Galántáról Nagyszombatba.⁵¹ Pedig fontos lett volna, mert negyven szekérnyi méz várt arra, hogy Szomolányból Nagyszombaton keresztül az Esterházy birtokra szállítsák.

A levelek tanúsága szerint a tizenöt éves háború kitörésével egyre gyakrabban tartottak gyűléseket a vármegyében Nagymagyarón és Szencen. A gyűlések elsődleges célja a szükséges haderő, élelem és a szállításhoz nélkülözhetetlen szekerek összegyűjtése volt. A megyegyűlés időpontját a szolgabírák hirdették ki, a város követeket küldött, de a határozatokról írásban is értesítést kapott. 1592-ben öt portánként kellett egy gyalogos katonát kiállítani. Öt címeres nemes szintén egy gyalogost küldött, a várostól pedig húsz katonát kértek. Nagyszombatnak a jobbágyportái után⁵² tizenkét gyalogost, míg címeres nemeseinek húsz gyalogost kellett adnia. Ez a haderő hosz-

⁴⁹ Nr. 4208., Nr. 4656.

⁵⁰ Nr. 3703., Nr. 3704.

⁵¹ „bȳzot koma wram az | mezert erte köldök wala es zolgamot ma akartam be köldenem .k.tekhöz hogý el | Indollyanak holnap az mezert de az wag | Igen meg aradot es farkashýdanal (Farkashida) | Jol Twdom hogý mýnd kȳ Jö az erekbe | kȳ mýat el nem hozhatnak az mezet | hanem egý nehaný napot warnwnk kelȳ | es mȳhelt meg zal azonnal be köldök | az en zolgamnak olȳ walazt adot .k.tek | hogý hwz zekeret ad .k.tek es ha ot ma= | rad az mezbe el hozattȳa .k.tek aztȳs | akar Irnam es kar ne .k.tek Jol Twggȳa | az ot walo dolgot ha egȳzersmýnd el | nem hozzak bȳzonȳ abba ot nem Tala= | lwnk sokat az wtan hanem ha az en | zolgam be megȳen megȳs azon kerem | .k.det mȳnt zerelmes komamot hogý .k. | zollȳon megȳs az wraȳmnaĳ aggȳanak | wgȳan negȳwen zekeret rea felelnek nekem hogý annȳ lezen es ha nem lenne= | ȳs maswnnanȳs rea Töltȳk az | negȳwen zekerre” Nr. 4329.

⁵² A város négy jobbágyfaluval: Gerencsér, Bresztovány, Magyarád és Rózsavölgy rendelkezett. Marton József: Nagyszombat. In: Magyarország vármegyéi és városai (elektronikus dokumentum). Szerk.: Sziklay János és Borovszky Samu. Budapest, Arcanum, 2004.

szútávon azonban nem bizonyult elegendőnek, 1596-ban már két portánként kellett egy gyalogos katonát küldeni. A lakosságot nagyban terhelték a növekvő kötelezettségek, mindazonáltal a Nagyszombat körül elterülő termékeny földeknek, és a város a marhakereskedelemben játszott vezető szerepének köszönhetően az emberek még a háborús időkben sem szenvedtek az éhínségtől.

S mi sejteti, hogy a város és az alispán között a jó kapcsolaton túlmenő viszony rejlett?

Az első szembetűnő jel a levelek hangneme. Noha az udvarias és előzékeny stílus a kor követelményének számított, Esterházy Ferenc még az őt ért sérelmek ügyében is szinte bocsánatkérően fogalmazott. Ennek példája az eset, amikor 1584-ben egy alkalommal az egyik szekérhúzó lovát sehol sem találta, majd meglelte azt Nagyszombatban.⁵³ Az igen hosszú, körülményes bevezető részben hangsúlyozza a jó szomszédságot, és azt, hogy csak a szükség kényszeríti írásra, majd alázatosan kéri, hogy lovát adják vissza neki, s még azt is felajánlja, hogy kifizeti az árát. Későbbi levelekből tudjuk, hogy az ügy egy kis bonyodalom után rendeződött, a jogos kérés megfogalmazása azonban nem feltétlenül igényelt volna ilyen fokú előzékenységet. Más esetben Nagyszombat város bírása nemest bírságolt meg az ő tudta és akarata nélkül.⁵⁴ Az alispán levelében csak röviden és tényszerűen közli az esetet, nem minősíti azt (valószínűleg nem egyszeri ügyről volt szó), írásának hangneme pedig a szokott, tisztelettudó.⁵⁵

Esterházy Ferencnek jó oka volt rá, hogy ne csináljon ügyet háttaslova eltűnéséből, vagy abból, hogy Nagyszombat városa túllépte igazságszolgáltatási hatáskörét. Fennmaradt levelei bőséges adattal szolgálnak azokról az előnyökről, amelyeket Nagyszombat városa biztosított számára. Legtöbbször a város szekereit használta karó, szarufa, lécs, téglák vagy méz szállítására. A város adta lehetőségek kihasználásának ékes példája, amikor Esterházy Ferenc 1584 júliusában három, Nagyszombatban fogva tartott embert kért birtokára küldeni, hogy azok elzárásuk ideje alatt csépeljenek földjein. Az ügyel kapcsolatban Éleskö⁵⁶ várának udvarbírája is írt Nagyszombat város tanácsának, mivel a foglyok Bakics Péter éleskői uradalmának jobbágyai voltak,⁵⁷ ráadásul a nyári betakarítási munkák idején fogták el őket, ér-

⁵³ Nr. 3949.

⁵⁴ Nemesek fölött a város bírása nem ítélezhetett, ez az alispán jogkörébe tartozott. Kivételt csak az az eset jelentett, amikor a nemes városi adót fizetett, mint a városi polgárok, vagy a nemes a városban található ingatlan ügyében folyt az eljárás. *Gellért Árpád: Az igazságszolgáltatás története az 1526–1606 közötti időszakban.* Dugonics Nyomda, Szeged, 1910. 15–16.

⁵⁵ Nr. 4780.

⁵⁶ Éleskö (Ostrý Kameň) a cseh úton elhelyezkedő hajdani község várral.

⁵⁷ *Maksay Ferenc* (szerk.): *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. 2. köt. 596.

tékes munkaerőtől fosztva meg a birtok urát. Az éleskői udvarbíró, Dolgos Bálint nagyszombati polgárok fogva tartásával fenyegette meg a várost, Esterházy Ferenc azonban megnyugtatta a tanács tagjait, hogy neki mint alispánnak jogában áll a fogva tartottak szabadon bocsájtása, és ő majd akkor engedi el a jobbágyokat, amikor Nagyszombat város tanácsa azt jónak látja. Addig azonban kihasználta munkarejüket, önkéntes távozásukat pedig lábukra szerelt, lakattal ellátott bilincsekkel akadályozta meg, amelyeket szintén Nagyszombatból hozatott.⁵⁸

Az alispán sem maradt hálátlan a várossal szemben. 1597-ben azzal vádolták meg a megyegyűlésen, hogy Nagyszombattól kevés hadat kért,⁵⁹ ő azonban nem vette magára a rágalmakat. Mindez nem jelenti azt, hogy azok teljesen alaptalanok lettek volna. Máskor Nagyszombat város levelére való válaszában leírja, hogy a törvényszéket kérésükre el nem halaszthatja, mert sok gonosztevő, parázna és tolvaj felől kell ítélnie. De a város vezetésének megnyugtatóására közölte, hogy Nagyszombatnak ebből nem származik kára, mert nincs most ügyük előtte.⁶⁰ A levélváltás azonban arra enged következtetni, hogy egyes esetekben Nagyszombat város kérésére a törvénykezés napját az alispán módosította. A város kedvében járt akkor is, amikor ígéretet tett arra, hogy a három fogvatartott éleskői jobbágyot akkor bocsátja szabadon, amikor azt a nagyszombatiak akarják.⁶¹ A

⁵⁸ „az .k.tek | lewelet Im ertem es kegýelmetek kõlgýe Ide az foglyo- | kot galantara ha parast Emberek hogý Twdnak | czeplený hat czepletetek welek mýg zabadolasokba | moggýok lesen, ha penýg .k.tek Ide kõldý azon | kerem .k.teket hogý .k.tek aggyon labokon ollýan | wasakot az mýnemõkõt ot lattam hogý az waras | hazanal setalnak lakat wagýon raýtok had | mýelnenek az kwrwafý agebek (aggeb = vén kutya) ne adnek heaba | Ennýk, mýhelt meg zabadolnak azonnal meg | kõldõm .k.teknek az wasakot” Nr. 3975.

⁵⁹ Nr. 4631.

⁶⁰ „az .k.tek lewelet meg Ertettem es | røwýdeden .k.teknek azt Irhatom hogý az .k. kýwansaga | zerýnt az zek napýat el nem halazthatom .k.teknek | penýg semmý kara wagý fogýatkozasa abbol nem | kõwetkezýk mert semmý Tørwenýek nem leznek | hanem csak elõ õdõkõt zoleýtatok es leweleket | adwnk ký .k.teknek nem Twdom semmý olý dolgat | ký ele kelene es feleletbe menne ha wgý | lenneýs meg otalmazzwk attol .k.teket es marton | wram el mehet az .k.tek dolgaba mas Emberrelýs | meg Ertý .k.tek az zekbe walo Jøwest Enýs | segeýtek az .k.tek Emberenek hogý .k.tek | røwýdeden meg Ertze nem lehet zekõnk | az sok õnnep mýat sokaýg es nem Tørwnýert | hattam mostýs az zeket hanem sok nem Jambort | paraznat Tolwaýt Intetek be az zekbe kýt | .k.tek meg Ertý” Nr. 4153.

⁶¹ „az kegýelmetek lewelet meg | Ertettem az harom fogolý dolgarol kýt Ir kegýelmetek | hogý az eleskõý wdwarbýro wagý mý dolgos balýnt | deak haragos lewelet Irt .k.teknek mýwelhogý | zabadwtokba az õ wra Jobagýt Illýen dolog Ideýen | meg fogta .k.tek es zombatý embert dwplawal | fog meg erette ha el nem bohattýa .k.tek, | Errõl azt Irhatom .k.teknek hogý zabad .k.tek wele | ha el bohattýatok de wagý fogna erette wagý nem | de el nem bochatnam ha .k.teknek Tettzenek | az en Tanachom, walamýkor k.tek akarýa en fel | zabadeýtom wgý wagýon hogý .k.tek kezebe wagýon | meg mýnd az harom ember de ennekem mýnt | vice Ispannak az

város érdekeinek védelméhez tartozott az aktuális információ mielőbbi továbbítása. Több misszilisben olvasható, hogy abban az órában érkezett Pálffy Miklós főkapitány vagy Kazaházi Joó János személynök levele, s Esterházy Ferenc rögtön tájékoztatta az abban foglaltakról⁶² Nagyszombat városát.⁶³ Így több ideje maradt a városnak az intézkedésre. Még ezt az előzékenységet is felülmúlja az a levél, amelyben az alispán az 1596. szeptember végére Szencre meghirdetett gyűlés időpontját hamarabb megírta, mint azt a szolgabíró kihirdethette volna.⁶⁴ Igaz, a szolgabírák nem álltak mindig az alispán rendelkezésére; hol megbízhatatlanságukról panaszkodik főnökük,⁶⁵ hol a háború vagy betegség áldozatául estek.⁶⁶

Ez a mindkét fél számára gyümölcöző kapcsolat évtizedeken keresztül fennmaradt, függetlenül Nagyszombat város bírójának személyétől és a városi tanács összetételétől. S mivel a város vezetői évenként váltották egymást,⁶⁷ a mindkét fél

orzag wegezese zerjnt (1495:19. tc) birtokomba | atta .k.tek az az hogý ha el akarom bochatnom | wagý el bochatom zabad wagýok wele wgy hogý | mýkor .k.tek kýwannýa ele allathassam ököt, | En Tolem meg ez Ideýg senký nem kerte ököt | es ha kerýkýs wgy bochatom el meg hýggýe | .k.tek hogý mýkor az zökseg kýwannýa wetek | nem lezen benne hanem ele hozzak ököt az | Törwenýre, hýzem penýg hogý .k.tek azt Irta | Ennek az balýnt deaknak hogý En kezembe atta | .k.tek az foglyokot es Engem keressen erettek, | mýkor penýg meg Talalnak wagý kerýk Tolem | wgy bochatom el hogý előzzör be megýek es | Ertek az Emberektöl az kegýelmetek | kýwansaga zerjnt es wgy bochatom el ha el kelý | bochatnom” Nr. 3902.

⁶² Ezek az események a tizenöt éves háború hadmozdulataival, a török fenyegetéssel kapcsolatosak, lényegük pedig az, hogy milyen időpontra és hova kell a városnak előírt számú katonát, szekeret vagy élelmiszert küldeni.

⁶³ „kegelmeteknek hirtelensegel kelletek | megh irnom Ezen oraban Jeöwe palfý miklos vram eö | nagsaga lewele kýben eö nagsaga írýa, hogý az theöreök | thatarral egietemben Indulný akar, es hogý Eleöszer | Waczth akarýa megh szallaný, annak vtanna hogý | Rablastis akar Mýelný, az warmegýeth Kerý es | Intýs, hogý az minth hazankoth szerettýuk, kezen legýunk | Nepunkel vgý hogý Mihent paranchiol azonnal | Indulhassunk vgý vagion hogý kegelmetek el wegezte | wala ez el multth gýwlesunkben, hogý kegelmetek minde | keoth partarol egý gýalogoth bochiath, Mostis vgian | arra Emlekeztetý kegelmeteketh palfý vram eö nagsaga | Es vgý wezem ezemben hogý talam chiak gýwlesunknek | sem kellene Rola lenný, de mind azonaltal kerem kegeteket | es Intemýs hogý kegelmetek keszichýe nepeth mingiarast, es | kegelmetek gýwlesbenis Jeöyeön ez Jeöwendeö kedre, az | az 10 napiara ennek az honak, zempcre, palfý | vramnak addigh azt hizem hogý mas leweletýs erke | zik Es oth kegelmetek az mýth vegez, mingiarast indulhath | az kegelmetek nepe” Nr. 4589, Nr. 4599.

⁶⁴ Nr. 4554.

⁶⁵ „zolgabýro | wrannak olý Termezetý wagýon hogý En öneký | meg Irom Ideýen gyölesönknek es zekönknek | napýat de ö czak walamý sleýt (selejt) dolognak | aleýtýa ez el mwlt wasarnapra hýrdettem | wala Zempczre (Szenc) gýölest hýzem hogý.k.teknek | sem monta meg mert az ö Jarasabol senký | ot nem wolt, Egý nap leszen hogý nagy wetket | mýel, 27 die huius mensis augustý zekönk | lezen Talam azt sem monta meg .k.teknek” Nr. 3975.

⁶⁶ „az kegelmetek nepe szolgabiro vramtol kegelmetek ne | warýon hirdettest, mert megh holth” Nr. 4589.

⁶⁷ A városi jegyzőkönyvek alapján (SAB PTr MMTr Liber protocollis fassionalis II/1–6.)

számára komoly előnyökkel járó kapcsolat megmaradása nagyban múlhatott az alispán kitűnő diplomáciai érzékén. Valószínűleg a város vezetőinek nagy részét személyesen is ismerhette. Erre utal a címzésben vagy megszólításban szereplő barátom, komám kifejezés, azoknak a felsorolása, akik a címzett otthon nem tartózkodása esetén a küldeményt kinyithatták, valamint a misszilisek további részeiben megnevezett személyek.

Összegzésként megállapítható, hogy az Esterházy Ferenc Nagyszombat városának 1578–1599 között írt töredékes levélgyűjteményéből is szépen kibontakozik a várost és az alispánt összekötő érdekszövetség. A levelek bizalmas hangneme baráti kapcsolatra utal. S míg Esterházy Ferenc magánéletében bátran élt a város lehetőségeivel, a város szekerét használta szállításaihoz, Nagyszombattól kapott téglát építkezéseihez, halat és mézet vendégségeihez, nem riadt vissza attól sem, hogy a város által fogva tartott emberekkel csépeltesen birtokán. Cserébe viszont szemet hunyt az őt ért sérelmeken, képviselte a város érdekeit a gyűléseken, és ami még ennél is fontosabb, azonnali információval szolgált a várost érintő sürgős kérdésekben.

Nagyszombat város bírái a tárgyalt időszakban: 1578, 1584 – Kádas Fülöp, 1579, 1585 – Panczer Tamás, 1580, 1583 – Petránszki János, 1581 – Olasz Máté, 1582 – Kelcser Márton, 1595, 1598 – Georgius Hrachowiczky, 1596, 1599 – Körödi Márton, 1597 – Thomas Köbl.